

УДК 339.9

Шацька З.Я.,

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки Київського національного університету технологій та дизайну,
shatskaya@ukr.net

Україна, м. Київ

ГЛОБАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА: ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто тенденції розвитку глобальних підприємств світу за рейтингом «Fortune Global» за період 2005-2015 р.р. Проведена класифікація цих підприємств за категоріями «лідер світового ринку», «ринковий послідовник на світовому ринку», «стабільний бізнес на світовому ринку», «новачок світового ринку». Визначено перспективи розвитку цих підприємств.

Ключові слова: глобалізація, глобальне підприємство, лідер світового ринку, ринковий послідовник на світовому ринку, стабільний бізнес на світовому ринку, новачок світового ринку.

Постановка проблеми. В сучасних умовах прискореної глобалізації міжнародні відносини набувають ознак транснаціоналізації, зумовлених формуванням на світовому ринку нових суб'єктів господарювання – глобальних підприємств. Такі підприємства створюються у формі транснаціональних корпорацій, що мають домінуючий та вирішальний вплив на всю світову економіку. З появою глобальних підприємств кардинальним чином змінюються підходи до ведення бізнесу у світі. Поки що в Україні не створено жодного глобального підприємства. Але для подальшого розвитку вітчизняної економіки формування таких підприємств є першочерговим завданням.

Дослідженням світових глобалізаційних процесів в економіці присвячені і праці таких вчених як Галицька Л.П., Козик В.В., Лавров Ю.В., Лазарева О.В., Півторак М.В., Юхименко П.І. та інші. На сьогоднішній день є недостатньо висвітленими питання впливу глобалізаційних процесів на функціонування вітчизняних підприємств.

Мета роботи. Метою дослідження є узагальнення досвіду функціонування та перспектив подальшого розвитку глобальних підприємств на міжнародному ринку та розробка рекомендації до формування глобальних підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Геополітичні трансформації, що розпочалися на початку 80-х років ХХ сторіччя, зруйнували світовий порядок та активізували глобалізаційні процеси у світі. З подальшим посиленням процесу глобалізації, спричиненого інтеграцією та регіоналізацією світового господарства, стрімко змінюються і умови ведення бізнесу. Якщо в комерційну еру функціонували окремі торговельні підприємства, то в подальшому відбулося формування великих промислових підприємств масового виробництва. В сучасних умовах на перший план вже виходить не окреме велике промислове підприємство, а інтеграція підприємств, що формують міжнародний бізнес по всьому світі. Міжнародний бізнес – система ділових взаємовідносин та господарських операцій, які здійснюються суб'єктами

господарювання двох або більше країн з метою отримання прибутку [5].

Міжнародний бізнес має складну структуру економічних відносин (МЕВ) в якій задіяні як фізичні, так і юридичні особи.

Фізичні особи – це особи, які наділені правоздатністю та дієздатністю, переважно виступають як комерсанти або підприємці. Юридичні особи – це об'єднання підприємств, які наділені відокремленим майном, діють від свого імені і в межах свого майна, мають права та обов'язки і від свого імені виступають як сторона громадських відносин. До юридичних осіб, які беруть участь у МЕВ відносяться:

1. Держава та її установи. Кожна держава має інститути, які прямо чи побічно впливають на стан МЕВ. До таких інститутів в Україні належать Міністерство іноземних справ; Міністерство зовнішньої торгівлі; Національний банк України.

2. Міжнародні організації. Вони можуть бути міжурядові і поза урядові; універсальні та регіональні; загального характеру або спеціальної компетенції; координуючі, оперативної дії, консультативні.

3. Інтеграційні об'єднання:

– міжнародний стратегічний альянс (МСА) – між організаційна угода із співробітництва, яка передбачає спільне використання ресурсів та (або) структур управління двох чи більше самостійних фірм із декількох країн для реалізації завдань, пов'язаних із місією кожної з них;

– міжнародне спільне підприємство (МСП) – підприємство, що об'єднує різнонаціональних партнерів в інвестуванні, управлінні підприємством, розподілі прибутків та ризиків;

– транснаціональна корпорація (ТНК) – корпорація, що здійснює міжнародне виробництво на основі прямих іноземних інвестицій та має прямий контроль над своїми зарубіжними фірмами.

4. Міжнародні підприємства (фірми):

– міжнародна корпорація – корпорація, в якій відбувається об'єднання капіталів і грошових доходів за допомогою випуску акцій та облігацій, а потім

збільшується за рахунок прибутку корпорації та випуску нових акцій;

– багатонаціональні корпорації (МНК) – це корпорації, у яких і капітал, і сфера діяльності носять міжнародний характер;

– командитне товариство – асоціація осіб, які беруть участь у бізнесі як співвласники для одержання доходів;

– товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) – підприємство, в якому існують тісні зв'язки між компаньйонами і товариством (сімейне товариство);

– одноосібне володіння – це виробництво, що належить одній особі і кероване найчастіше цією ж особою.

Прискорення процесу глобалізації впливає на розвиток світового господарства та систему міжнародних економічних відносин. В результаті чого світова економіка поступово перетворюється у цілісний глобальний організм, поєднаний гігантською виробничо-збутовою мережею, глобальною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею та переходить у якісно новий стан глобальної економіки. Такі трансформації світової економіки спричиняють формування і вихід на світовий ринок нових суб'єктів міжнародного ринку.

На думку одних дослідників [8] такими новими суб'єктами є метанаціональні компанії, які будуються на основі нових унікальних конкурентних переваг. Такі переваги полягають у виявленні, компетентній оцінці, мобілізації та багатократному використанні світових знань, постійному застосуванні інновацій шляхом навчання. Прикладами метанаціональних компаній вони вважають «Дженерал Електрик», «Проктер енд Гембл» (США), «Нокія», «Као» (Японія).

На думку інших дослідників на світовому ринку утворюються глобальні організації. Глобальна організація – форма міжнародної організації, відповідно до якої менеджмент підприємства планує всі сфери своєї діяльності у всесвітньому масштабі (обсяги виробництва продукції, виробничі потужності, маркетингову політику, фінансові потоки, систему матеріально-технічного постачання та інше). При цьому функціональні підрозділи є глобальними міжнародними відділами, що звітують про свою діяльність безпосередньо перед президентом глобальної організації [6]. Тотожним до поняття глобальна організація є термін глобальна фірма. Глобальна фірма – це підприємство, що працює в кількох країнах та досягає конкурентних переваг у наукових дослідженнях, виробництві, маркетингу і фінансах, які недоступні її конкурентам [<http://cyclop.com.ua/content/view/934/1/1/7/>].

Деякі дослідники ототожнюють поняття метанаціональна і глобальна організація.

Лавров Ю.В. та інші дослідники [4] вважають, що міжнародні економічні відносини в сучасних умовах глобалізації все більше набувають форми транс націоналізації і розвиваються на мікрорівні, тобто рівні міжнародних корпорацій. В таких умовах реальний контроль над процесами глобалізації все більше переходить до світової промислово-фінансової еліти в особі глобальних корпорацій і глобальних банків.

Основою міжнародного бізнесу є нові утворення – так звані глобальні підприємства. Глобальне підприємство – це глобальна самостійна організаційно-економічна мегасистема, що складається з інтеграції декількох транснаціональних компаній (ТНК), які здійснюють міжнародне виробництво товарів та послуг на основі прямих іноземних інвестицій та мають прямий контроль над своїми зарубіжними фірмами [6].

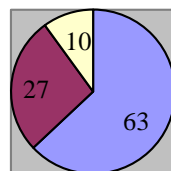
Починаючи з 1995 р. щорічно журнал «Forbes» оприлюднює Рейтинг 500 найвпливовіших транснаціональних компаній світу («Fortune Global»). До аналізу беруться тільки ті світові корпорації, обсяг продажу яких становить не менше 1 млрд. дол. і вартість акції яких становить не менше 5 дол. за одиницю, а також які є доступними для інвесторів в США. Для оцінки також використовуються показники доходу, чистого прибутку, вартості активів за останні 12 місяців та ринкової капіталізації корпорації [2].

Виходячи з даних рейтингу «Fortune Global» [2] класифікуємо глобальні підприємства світу за категоріями «лідер світового ринку», «ринковий послідовник на світовому ринку», «стабільний бізнес на світовому ринку», «новачок світового ринку». Лідером світового ринку будемо вважати підприємства, що займають 1 місце в рейтингу Fortune Global за 2005-2015 р.р. Відповідно ринковий послідовник на світовому ринку – 2 місце в рейтингу, стабільний бізнес на світовому ринку – 3 місце в рейтингу, новачок на світовому ринку – останнє (500) місце в рейтингу. Отримані дані зведемо в табл. 1.

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що за 7 з останніх 11 років лідером світового ринку серед глобальних підприємств за рейтингом Fortune Global є компанія Wal-Mart Stores Inc. (США), яка займається роздрібною торгівлею та мерчандайзингом. Загалом компанія знаходиться в рейтингу найкрупніших глобальних підприємств вже 22 роки поспіль. В структурі глобальних підприємств-лідерів світового ринку частка Wal-Mart Stores Inc. становить 63%. (рис. 1).

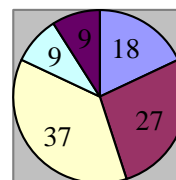
Таблиця 1 – Рейтинг глобальних підприємств світу за період 2005-2015 р.р. (за рейтингом Fortune Global)

Рік	Лідер світового ринку (1 місце в рейтингу Fortune Global)	Ринковий послідовник на світовому ринку (2 місце в рейтингу Fortune Global)	Стабільний бізнес на світовому ринку (3 місце в рейтингу Fortune Global)	Новачок на світовому ринку (500 місце в рейтингу Fortune Global)
2015	Wal-Mart Stores Inc., США	State Grid, Китай	China National Petroleum, Китай	Old Mutual, Велика Британія
2014	Wal-Mart Stores Inc., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Sinopet Group, Китай	Raytheon, США
2013	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Wal-Mart Stores Inc., США	Exxon Mobile Corp., США	Ricoh Company Ltd, Японія
2012	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Exxon Mobile Corp., США	Wal-Mart Stores Inc., США	Manpower Inc., США
2011	Wal-Mart Stores Inc., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Exxon Mobile Corp., США	Wistron Corp., Тайвань
2010	Wal-Mart Stores Inc., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Exxon Mobile Corp., США	Dial Hippon Printing Comp., Гонконг
2009	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Exxon Mobile Corp., США	Wal-Mart Stores Inc., США	Mitsui O.S.K. Lines, Ltd., Японія
2008	Wal-Mart Stores Inc., США	Exxon Mobile Corp., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Fluor Corp., США
2007	Wal-Mart Stores Inc., США	Exxon Mobile Corp., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Fluor Corp., США
2006	Exxon Mobile Corp., США	Wal-Mart Stores Inc., США	Royal Dutch Shell, Нідерланди	Nike Inc., США
2005	Wal-Mart Stores Inc., США	British Petroleum p.l.c., Велика Британія	Exxon Mobile Corp., США	Masco Corp., США

■ Wall-Mart Stores Inc.
 ■ Royal Dutch Shell
 □ Exxon Mobile

Рис. 1. Структура глобальних підприємств – лідерів світового ринку за період 2005-2015 р.р. (за рейтингом Fortune Global)

■ Wall-Mart Stores Inc.
 ■ Royal Dutch Shell
 □ Exxon Mobile
 □ State Grid
 ■ British Petroleum

Рис. 2. Структура глобальних підприємств – ринкових послідовників на світовому ринку за період 2005-2015 р.р. (за рейтингом Fortune Global)

Другим потужним лідером світового ринку серед глобальних підприємств за рейтингом Fortune Global є компанія Royal Dutch Shell (Нідерланди), що займається нафтопереробкою (3 з проаналізованих 11 років). Таким чином лідируючими глобальними підприємствами на світовому ринку є компанії США. Домінуючі лідируючі галузі світового ринку – роздрібна торгівля та мерчандайзинг, нафтопереробка, мобільний зв'язок.

Ринковим послідовником на світовому ринку (2 місце в рейтингу Fortune Global) є компанія Exxon Mobile Corp. (США), що займається в галузі мобільного зв'язку. За останні 11 років компанія 4 рази займала 2 місце в рейтингу. В структурі глобальних підприємств-ринкових послідовників частка Exxon Mobile Corp. становить 37%. (рис. 2). Другим ринковим послідовником на світовому ринку є компанія Royal Dutch Shell

(Нідерланди), що займається в галузі нафтопереробки. Компанія 3 рази за 11 років посідала 2 місце в рейтингу. В структурі глобальних підприємств – ринкових послідовників її частка становить 27%. Таким чином глобальними підприємствами, як ринковими послідовниками на світовому ринку є також переважно компанії США. Домінуючі галузі – послідовники світового ринку – роздрібна торгівля та мерчандайзинг, нафтопереробка, енергетика, мобільний зв'язок.

Третє місце в рейтингу з проаналізованих глобальних підприємств зі стабільним бізнесом (за версією Fortune Global) займає компанія Exxon Mobile Corp. (США), що займається в галузі телекомунікації. Компанія має стабільний бізнес. За період 2005-2015 р.р. компанія 4 рази займала 3 місце в рейтингу. В структурі глобальних підприємств стабільного бізнесу на світовому ринку за

період 2005-2015 р.р. частка Exxon Mobile Corp. підприємствами, які мають стабільний бізнес на світовому ринку є переважно компанії США, а також Нідерландів та Китаю. Домінуючі стабільні галузі світового ринку – роздрібно торгівля та мерчандайзинг, нафто- та газопереробна, телекомунікації.

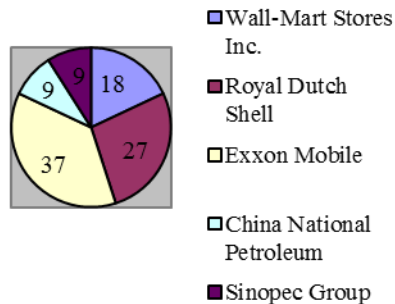

Рис. 3. Структура глобальних підприємств стабільного бізнесу на світовому ринку за період 2005-2015 р.р. (за рейтингом Fortune Global)

Останнє 500 місце в рейтингу Fortune Global займають глобальні підприємства – новачки на світовому ринку. Ці компанії представлені різними країнами: США, Велика Британія, Китай, Японія, Тайвань, Гонконг. Їх частка в структурі глобальних підприємств - новачків на світовому ринку складає всього лише по 9%. Більшість з таких компаній в наступні роки підвищують місце, що посідають в рейтингу. Але будуть і такі, що втратять свої глобальні позиції, як наприклад компанія Nokia (Фінляндія). Домінуючі галузі-новачки, що виходять на світовий ринок – енергетика, фінансова діяльність, рекрутинг, виробництво електротехніки, будівництво житла, виробництво спортивного одягу.

За даними рейтингу Fortune Global на сьогоднішній день 500 найкрупніших ТНК реалізують 95% фармацевтики, 80% електроніки та хімії, 76% продукції машинобудування.

Беззмінним світовим лідером з глобальних підприємств в галузі ритейлу, що посідає провідні місця в рейтингу вже понад 22 роки є транснаціональна компанія Wal-Mart Stores Inc. (США), що займається роздрібною торгівлею та мерчандайзингом.

За рейтингом Fortune Global серед 500 глобальних підприємств світу у 2005 р. тільки три російські компанії визнано глобальними: «Газпром», «Лукойл» та «Unified Energy System of Russia» [1]. У 2010 р. їх список було розширено до 6 компаній. Світове визнання отримали компанії «Роснефть-оїл», «ТНК ВМР International Ltd», «Savings Bank of the Russian Federation». У 2015 р. втратили свої глобальні позиції такі компанії, як «ТНК ВМР International Ltd», «Savings Bank of the Russian Federation», але вийшли на світовий ринок «Сбербанк» і «ВТБ-банк». Нажаль, на сьогоднішній день у рейтингу Fortune Global серед 500 глобальних підприємств немає жодного вітчизняного.

Висновки. Таким чином, глобальне підприємство – це глобальна самостійна організаційно-економічна

становить 37% (рис. 3). Таким чином глобальними мегасистемами, що складаються з інтеграції декількох ТНК, які здійснюють міжнародне виробництво товарів та послуг на основі прямих іноземних інвестицій та мають прямий контроль над своїми зарубіжними фірмами. Таке інтеграційне утворення потребуватиме нового глобального топ менеджменту, організаційна структура буде удосконалюватись, уточнюватимуться функції його структурних підрозділів (філій), права і відповідальність персоналу. Саме транснаціональні корпорації слід вважати глобальними підприємствами, що поступово витісняють з міжнародного ринку інших суб'єктів світового господарювання. Саме глобальні підприємства забезпечать подальший розвиток науково-технічного прогресу, розробку нових технологій, товарів та послуг і сприятимуть сталому розвитку світового суспільства. Вітчизняним підприємствам при виході на міжнародні ринки слід сконцентрувати особливу увагу на інтеграцію діяльності зі створення глобальних підприємств.

Література

1. Версія журналу Forbes (російське видання) в Росії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.forbes.ru/rating/200-grupneishikh-chastnykh-kompanii-rossii-2015/2015>
2. Журнал Fortune Global [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fortune.com/global500/>, <http://fortune.com/global500/2014/>
3. Загородній А.Г., Вознюк Т.А. Фінансово-економічний словник [Електронний ресурс] – К.: Знання, 2007. – 1072 с. – ISBN 978-966-346-393-3 – Режим доступу: <http://cyclor.com.ua/content/view/934/1/1/7/>
4. Лавров Ю.В. Економіка підприємства та маркетинг [Електронний ресурс] / за ред. Ю.В. Лаврова. – Харків, 2012 – Режим доступу: <http://buklib.net/books/37226>
5. Лазарева О.В. Міжнародний бізнес, як складова міжнародного менеджменту [Електронний ресурс] – с. 6-22. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibniki/329/2.pdf>
6. Словник ключових термінів з дисципліни «Маркетинг» [Електронний ресурс] / уклад. М. Т. Гребньов. – К.: КНЕУ, 2003. – 80 с. – Режим доступу: <http://cyclor.com.ua/content/view/934/1/1/6/#6718>
7. Шацька З.Я. Загородній досвід функціонування глобальних підприємств /З.Я. Шацька. – Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності діяльності підприємств в контексті економічної безпеки в умовах інтеграції в ЄС». – 27 травня 2016 року. – с.244-246
8. Юхименко П.І., Галицька А.П., Півторақ М.В. та ін. Міжнародний менеджмент [Електронний ресурс] – Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2001. – 488 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11800912/menedzhment/stano_vlennya_globalnih_pidpriyemstv#67

References

1. Versia gurnala Forbes (rosiiskoe vidannia) v Rossii [Elektronni resyrs] – Regim dostupy: <http://www.forbes.ru/rating/200-grupneishikh-chastnykh-kompanii-rossii-2015/2015>
2. Gurnal Fortune Global [Elektronni resyrs] – Regim dostupy: <http://fortune.com/global500/>, <http://fortune.com/global500/2014/>
3. Zagorodniy A.G., Voznyuk T.L. Fininsovo-ekonomachniy slovnik [Elektronni resyrs] – K.: Znania, 2007. – 1072 s. – ISBN

978-966-346-393-3 – Regim dostupy: <http://cyclop.com.ua/content/view/934/1/1/7/>

4. Lavrov U.V. *Ekonomika pidpriemstva i marketing* [Elektronni resyrs] / za red. U.V. Lavrova. – Xarkiv, 2012 – Regim dostupy: <http://buklib.net/books/37226>

5. Lazareva O.V. *Mignarodniy biznes, yak skladova mignarodnogo menegmenty* [Elektronni resyrs] – s. 6-22. – Regim dostupy: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/329/2.pdf>

6. *Slovník křutchovix terminiv z dictsiplini Marketing* [Elektronni resyrs] / ukřsd. M.G. Grebnov. – K.: KNEU, 2003. – 80 s. – Regim dostupy: <http://cyclop.com.ua/content/view/934/1/1/6/#6718>

7. Shatskaya Z.Y. *Zakordonnii dosvid funktsionnyvania mignarodnix pidpriemstv* /Z.Y. Shatskaya. – Zbirnik tez dopovidey Mignarodnoi naukovopraktichnoi internet-konferentsii «Informatsionno-analiticheskoe obespechenie efektyvnosti deyatelnosti pidpriemstv v konteksti ekonomicheskoi bezopasnosti v umovax integratsii v ĽS». – 27 travnia 2016 roky. – s.244-246

8. Uřimenko P.I., Galit'ska L.P., Pivtorak M.V. *ta in. Mignarodniy menegment* [Elektronni resyrs] – navch. posib. – K.: Tsentri uchbovoi literaturi, 2001. – 488 s. – Regim dostupy: http://pidruchniki.com/11800912/menedzhment/stanovlennya_globa_lnih_pidpriemstv#67

Shatskaya Z.Y.,

*candidate of economic sciences, assistant professor Business Economics Department,
Kyiv National University of Technologies and Design, shatskaya@ukr.net*

Ukraine, Kiev

GLOBAL COMPANIES : EXPERIENCE OF DEVELOPMENT AND PROSPECTS

The article examines the trends of global companies in the world in rated «Fortune Global» for the period 2005-2015. The classification of these companies is done by category «leader of the world market», «market follower in the global market», «stable business in the global market», «newcomer of the world market.» The prospects of these companies is identified.

Key words: *globalization, global enterprise, the world market leader, a follower of the leader in the world market, a stable business in the world market, newcomer of the world market.*

